

Aastaruanne

2023

Kliendirahulolu suurendamine eeldab ühiskonna kuulamist, tugevat koostöövoimet ja ameti toimimise pidevat arendamist	3
Arengukava 2023–2030 sõlmküsimumused ja plaanid	4
1.1 Riiklik statistika.....	6
1.2 Programmivälised statistikatööd.....	8
2. Andmehaldus.....	15
2.1 Riigi andmehalduse koordineerimine.....	15
2.2 Koostöö asutustega nende andmehalduse parendamiseks.....	16
3. Andmekirjaoskus.....	18
3.1 Digitaalsete teenuste arendamine.....	18
3.2 Aitame inimestel mõista ja mõtestada maailma andmete kaudu.....	19
3.3 Statistika- ja andmealane koostöö Eestis	20
4. Organisatsiooni arendamine.....	22
4.1 Inimeste arendamine ja hoidmine	22
4.2 Tehnoloogilised väljakutsed	23
4.3 Rahvusvahelises koostöös osalemine	23

Kliendirahulolu suurendamine eeldab ühiskonna kuulamist, tugevat koostöövoimet ja ameti toimimise pidevat arendamist

Statistikaamet on riigi andmete usaldusväärne kodu, kus anname andmetele tähenduse ja väärtuse. Aitame inimestel mõista ja mõtestada maailma andmete kaudu. Meie uues ühendatud missioonis ja visioonis sisaldub Statistikaameti tegevuse olemus: seista kvaliteetsete andmete eest kogu riigis ja pakkuda järjepidevalt olulist, usaldusväärset ning tähendusrikast informatsiooni andmetel põhinevate otsuste tegemiseks era- ja avalikus sektoris ning ühiskonnas üldiselt. Meie missiooni ja arengukava eesmärgi toetavad organisatsiooni kolm põhiväärtust: usaldusväärsus, koostöö ja uuenduslikkus.

2023. aasta oli ameti jaoks uue strateegiatsükli esimene aasta: keskendusime kliendikeskse tulevikuvaate kujundamisele ja ettevõtjate halduskoormuse vähendamise projektidele. Ameti kliendikesksuse ja rolliselguse suurendamiseks alustasime teenuspõhise juhtimismudeli kujundamist. Kuna näeme enda rolli andmete kättesaadavuse ja kvaliteedi eest seisjana, on fookuses aina enam ka andmehaldusega seotud tegevused nii Eestis kui ka rahvusvaheliselt. 2023. aastal sai valmis meie juhitud töögrupi andmehalduse raport ÜRO Euroopa Majanduskomisjonis, töö andmehalduse ühe juhtriigina jätkub.

Riikliku statistika sisuks on suures ulatuses Euroopa Liidu liikmete kokku lepitud andmed Euroopa arengu kohta (millele kulub hinnanguliselt 93% ameti eelarvest). Euroopa statistikat korrastatakse ja ühtlustatakse pidevalt – siht on kiirem, detailsem ja paremini ühiskonna vajadusi kajastav statistika. See areng nõuab meilt pingutusi protsesside, meetodikate ja infosüsteemide ümberkujundamiseks. Selliseks innovatsiooniks on vaja inim-, aja- ja ka rahalist ressursi, mida on keeruline leida juba väga optimeeritud baaseelarvest. Keerulises majanduskeskkonnas mõtleme, kuidas ühiskonnale ja poliitikakujundajatele täiendavat väärtust luua. Selle üheks väljenduseks on pakkuda üha enam riikliku statistika põhjal loodud ja samuti ka muid kiireid ja paindlikke andmeteenuseid.

Innovaatiliste, väikese halduskoormusega ja paindlike andmeteenuste pakkumisel on oluline andmete ühekordne küsimine, ühiskonnas tekkinud andmete taaskasutamine, uute andmeallikate (sh eraandmete) laiem kasutuselevõtt. See kõik eeldab senisest tunduvalt paremat ühiskonna kuulamise võimet ja koostööd asjassepuutuvate huvigruppidega. Uute andmeallikate kasutuselevõtu eesmärgil keskendusime 2023. aastal usalduslike suhete arendamisele erasektori andmevaldajatega (portaalid, teenusepakkujad). Lisaks peame oluliseks osaleda andmete ja tehisintellekti valge raamatu koostamises ja andmeõiguse arendamises, kuna meie strateegiline eesmärk on aidata kaasa riigi andmehalduse ja andme jagamise arengule, et veelgi edukamalt varustada kvaliteetsete, kiirete ja usaldusväärsete andmetega inimesi, kes neid vajavad.

Meie usaldusväärse ühe näitaja on statistika avaldamistähtaegadest kinni pidamine. 2023. aastal avaldasime õigel ajal (st ei varem ega ka hiljem) 99,6% statistikast. Ajakirjanduse usaldust Statistikaameti vastu näitab meie loodud materjalide avaldamine meedias. Möödunud aastal oli meediaruumis meie statistika kajastuste arv 8446. Ka ühiskond väärtustab andmeid üha enam – meie veebilehti külastati ligi 2 miljonit korda, millest suure osa andis statistika andmebaasi külastuste tõus. Meie laiast andmevarumust on ühed külastatumad andmevaldkonnad rahvastik ja tööelu ning riigi majanduskeskkonda peegeldavad tarbijahinnaindeks ning sisemajanduse koguprodukt.

Statistikaameti üks ülesanne on korraldada riigi andmehaldust. Panustame andmehalduse tõhustamisse nõustamise, juhiste ja kvaliteedi tõstmise ühisprojektidega. 2023. aastal tegime andmekvaliteedi parandamise projekte 36 valitsusasutuses ja kirjeldamisega seotud projekte 24 asutuses.

2024. aastal jätkame panustamist Eesti ja rahvusvahelise andmeökosüsteemi edendamisse ning Statistikaameti enda arengusse, et parandada andmete kvaliteeti, vähendada nii andmeesitajate kui ka ameti halduskoormust ja pakkuda ühiskonnale hästi mõistetavate andmete vahendusel üha suuremat väärtust.

Urmet Lee

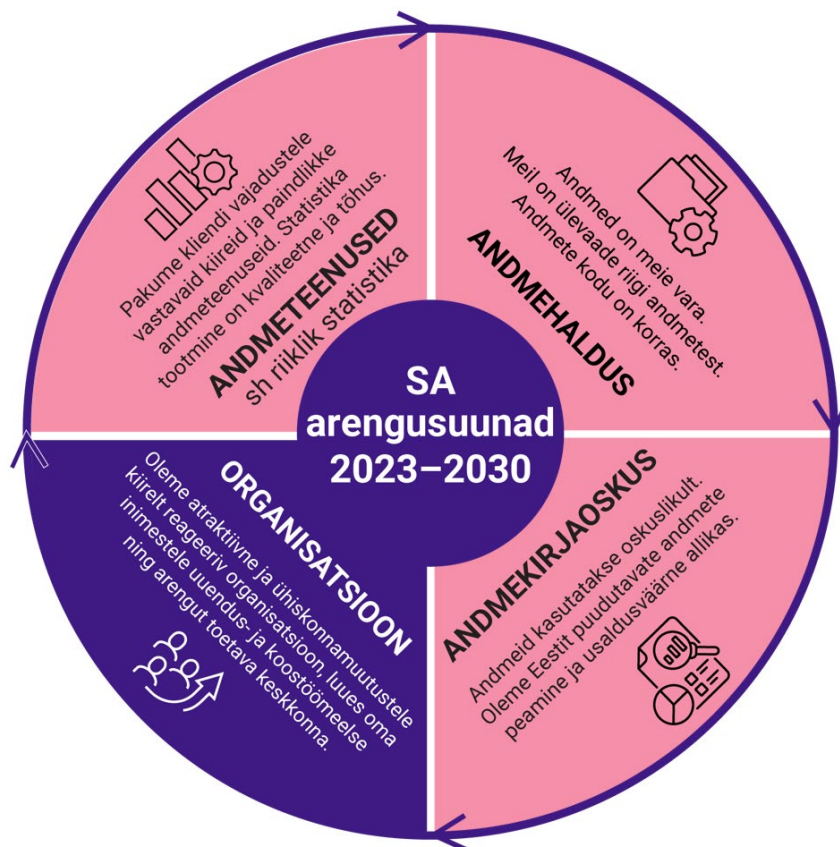
Statistikaameti peadirektor

Arengukava 2023–2030 sõlmküsimused ja plaanid

2023. aastal valmis Statistikaameti arengukava aastateks 2023–2030. Selleks kuulasime tähelepanelikult partnerite ja klientide andmevajadusi ning jälgisime tegevusala arengut nii Eestis kui ka rahvusvaheliselt. Arengukavas oleme seadnud endale kolm strateegilist valdkondlikku eesmärki ja neljandaks sihiks organisatsiooni arengu, mis neid kolme toetab.

Käsitleme ameti arengut andmeteenuste (sh riikliku statistika), andmehalduse ning andmekirjaoskuse valdkonnas. Mõistagi on nende valdkondade arendamisel oluline hinnata organisatsiooni ja meie inimeste eeldusi ja vajadusi, mis valdkondade arendamise võimalikuks muudavad.

Joonis 1. Statistikaameti arengusuunad 2023–2030

Meile oli oluline ülesannete täitmiseks arengukava esimestel aastatel luua sünergia eelmise ja kehtiva arengukava fookuste vahel. Meil tuleb riigi piiratud ressursse parimal moel kasutades täita oma ülesanded, samal ajal pidades silmas arengut, probleemidele lahenduste otsimist, aga ka tegevuskeskkonda ning meie klientide ja partnerite ootusi. Alltoodud tabel uue arengukava strateegiliste eesmärkidega selgitab ameti ülesannete kaupa, millele oma tegevuses keskendume.

Tabel 1. Statistikaameti 2018.–2022. ja 2023.–2030. aasta arengukava fookuste võrdlus

Ameti ülesanded	Eelmise arengukava fookus	Uue arengukava fookus
Riikliku ja eksperimentaalstatistika ning tellimustööde tegemine	Kliendisõbralikud teenused; efektiivsuse kasv, halduskoormuse vähendamine, tulu teenimine tellimustöödest	Kliendikeskne ja teenuspõhine juhtimine ning arendus; kvaliteedi ja operatiivsuse (sh proaktiivsuse) parandamine; õiguskeskkonna korrastamine; tootmistehnoloogia täielik uuendamine ning halduskoormuse vähendamine
Andmehalduse koordineerimine	Uue ülesande seadustamine	Ametisisene toimiv andmehaldus; riigi andmehalduse kompetentsikeskuse käivitamine koos praktilise valdkonna koordineerimise ning järelevalvega
Klassifikaatorite süsteemi juhtimine	Süsteemi ülalhoid	Süsteemi arendamine ja riigiülene nõustamine ning monitooring
Andmejagamisteenuse osutamine	Uue ülesande seadustamine	Andmekataloogi loomine ning andmete mugavaks taaskasutuseks infosüsteemi ja teenuse käivitamine; õiguskeskkonna korrastamine
Andmekirjaoskuse edendamine	Uue korporatiivse kuvandi loomine, uued kliendirakendused	Andmeteenuste arusaadavuse ning leviku parandamine, süsteemne ja järjepidev partnerlussüsteem, andmeabi osutamine

Arengukavas oleme fookuse pannud väga selgelt kliendirahulolu suurendamisele – selleks oleme ette näinud teenuspõhisele juhtimisele ülemineku, mis tähendab, et klient on kõikide meie teenuste ja protsesside keskmes ning oma tegevuses lähtume sellest, kuidas olla efektiivsed ning luua kliendile suuremat väärtust. Sellest tulenevalt võtsime 2023. aastal juhtlauseks lihtsa, kuid reaalsuses üsna keeruka ülesande „Säästa andmeesitaja aega“, millest lähtudes oma tegevusi mõtestada. Seega, klientide nõustamine andmete korrastamisel ning kvaliteedi parandamisel, andmeteenuste laiendamine ning mugavaks muutmine, samuti andmete mõistetavuse ning kättesaadavuse parandamine – kõik need panustavad omakorda sellesse, et meie kliendid saaksid mugavalt usaldusväärseid andmeid kasutada ning andmepõhiselt otsuseid teha.

1. Andmeteenuused

1.1 Riiklik statistika

Ülevaade 2023. aasta statistikaprogrammi täitmisest

Vabariigi Valitsus kinnitab igal aastal Statistikaameti järgmise viie aasta rahvastiku-, sotsiaal-, majandus- ja keskkonnastatistika tööde loetelu. 2023.–2027. aasta statistikaprogrammis oli 61 statistikatööd kogumaksumusega ligi 14,2 miljonit eurot. Põhistatistika hulka kuuluvaid statistikatöid oli 2023. aastal 61, sh 6 tsüklilist statistikatööd. Alates 2023. aastast on statistikaprogrammist välja jäetud eksperimentaalstatistika, registreeritud ja andmehalduse statistikatöid, sest praegu rahastatakse eksperimentaalstatistika ja andmehalduse tegevusi programmiväliselt ning registreeritud seonduvad kulud arvestame põhistatistika tööde hulka. Eksperimentaalstatistika, mis on lahutamatu osa statistika tegemise arendustööst, käsitleme alapeatükis 1.2.

Aastal 2023 tegime nii arvuliselt kui ka maksumuse poolest kõige rohkem statistikatöid majanduse valdkonnas, teisel kohal olid sotsiaalelu puudutavad statistikatöid. Ülevaade statistikatöde jaotusest valdkondade kaupa on tabelis 2.

Tabel 2. Statistikatöid valdkonna järgi, 2023

Statistikatöö valdkond	Arv		Maksumus	
	arv	%	tuhat eurot	%
Keskkond	6	10%	790	6%
Majandus	38	62%	9 737	69%
Rahvastik	4	7%	493	3%
Sotsiaalelu	10	16%	2 838	20%
Eri valdkondade statistika	2	5%	299	2%
Põhistatistika kokku	61	100%	14 157	100%

Statistikatöid teeme Euroopa Liidu õigusaktide või siseriikliku tellimuse (eelkõige strateegilised arengudokumendid, rahvusvaheline statistikavajadus) alusel. Tabelist 3 selgub, et 2023. aastal moodustas EL-i õigusaktide alusel planeeritavate tööde eeldatav maksumus 93% tööde kogumaksumusest.

Tabel 3. Statistikatöde jaotus andmevajaduste järgi, 2023

	Eeldatav maksumus		Arv	
	tuhat eurot	%	arv	%
Euroopa Liidu (sh Eesti) poliitika hindamiseks vajalik statistika*	13 154	93	48	79
Üksnes riigisisene statistikavajadus (lisaks Euroopa statistikale)	1 003	7	13	21
Kokku	14 157	100	61	100

*Euroopa statistikat on vaja esitada Eesti kohta kokku (NUTS1 tase), võimaluste piires toodab Statistikaamet riiklikes huvides ja ühiskonna nähtuste parema selgitamise eesmärgil kohustuslikku statistikat ka maakondade/regioonide tasemel.

Statistikaprogrammi täitsime 2023. aastal edukalt: valmis said kõik planeeritud tööd. Avaldamiskalendri järgseid avaldamisi oli kokku 908, millest 790 olid statistika andmebaasi objektid ja 118 pressiteated. Valminud statistika tehakse tarbijatele kättesaadavaks kõigepealt statistika andmebaasis ja seejärel teiste kanalite vahendusel, nagu näiteks stat.ee veebilehel, juhtimislaudadel, palgarakenduses. Tarbijaid teavitatakse statistika valmimisest [avaldamiskalendri](#) kaudu veebilehel stat.ee, millega anname andmekasutajale lubaduse, et avaldame andmed kalendris märgitud kuupäeval. Avaldamiskalendri kõrvalekallete sihttase on <3%. 2023. aastal oli neid vaid 4, mis on 0,44% avaldamiste koguarvust (vt tabel 4). Kõrvalekallete peamiseks põhjuseks oli avaldatavate andmete aluseks oleva küsimustiku muutmine ja levitamiskuupäeva varasemaks toomine.

Tabel 4. Avaldamiskalendrist kõrvalekaldumised, 2019–2023

Aasta	Statistika andmebaas	Pressiteated	Statistika-väljaanded ¹	Kokku	Osatähtsus avaldamiste koguarvust, %
2019	9	1	1	11	0,2
2020	21	0	0	21	2,4
2021	9	0	–	9	1,03
2022	15	2	–	17	1,8
2023	2	2	–	4	0,44

Muudatused statistikatöodes aastatel 2023–2027

Riikliku statistika koosseisu õnnestus 2023. aastal tänu täiendavale riigieelarve rahastusele lisada mitu tööd, aga oli ka meetodilisi muudatusi ja statistikaprotsessi korrastamisest tingitud tööde jaotuse muudatusi.

Keskkonnastatistikasse lisandus vee- ja metsandusstatistika, mida tegime varem tellimustöödena. Majandusvaldkonna statistikatööde arv on vähenenud seoses ekspordi- ja impordihinnaindeksite statistika ühendamise, töötasude ja tööjõukulude regulaarse ja tsüklilise statistika ühendamise ning ettevõtete infotehnoloogiaalase statistika ühendamise. Sotsiaalstatistika koosseisust on rahvastikustatistikasse liikunud rahvastikuprognos, kultuuristatistikasse on seoses riigieelarve rahastusega lisandunud kultuuris osalemise uuring. Heaolustatistikasse lisas amet EUROMODi uuringu, mis võimaldab hinnata poliitikameetmete (nt maksude ja toetuste) mõju eraisikute ja leibkondade toimetulekule ning tööelus osalemisele. Piirkondliku statistika näitajad on jagatud põhistatistika valdkondade vahel, kuna piirkondlikku statistikat tehakse valdkondliku meetodika alusel. 2023. aastast alates ei avalda Statistikaamet enam kuritegevuse statistikat. Ülesannete dubleerimise vähendamiseks avaldab nimetatud statistikat Justiitsministeerium.

2023. aastat iseloomustab sarnaselt varasematele aastatele Euroopa Liidu ühtlustatud ja kohustusliku statistika koosseisu täiendamine ja uuendamine, et viia seda rohkem kooskõlla viimastel aastatel muutunud sotsiaalse ja majanduskeskkonnaga ning hinnata rohepöörde tegevuste tulemuslikkust, Euroopa tööturul ja rahvastikus toimuvaid muutusi. 2023. aastal oli Euroopa Liidus läbirääkimisel keskkonnaarvepidamiste määrase muutmise eelnõu, millega lisatakse alates 2025. aastast olemasolevatele arvepidamistele metsanduse, ökosüsteemide ja keskkonnatoetuste arvepidamised. Samuti rääkisid Euroopa Liidu riigid ja institutsioonid läbi ka rahvastiku- ja tööturustatistika määruste eelnõusid, millest on täpsemalt juttu peatükkides 3.3. ja 4.3.

Aastal 2023 olid statistikatööde põhilised uuendused seotud meetodiliste muudatustega, mis tulenesid õigusaktidest ja eesmärgist andmeesitajate halduskoormust vähendada.

Ulatuslikema riikliku statistika arendusena jätkus 2023. aastal valitsemissektori rahandusstatistika ning rahvamajanduse arvepidamiste statistika ümberkorraldamine, mis tähendab nii meetodika täpsustamist, sh andmeallikate täiendamist, kui ka tehnoloogilise lahenduse kaasajastamist. Nendeks töödeks vajab

¹ Statistikaamet ei koosta alates 2020. aastast statistikaväljaandeid.

Statistikaamet aastatel 2023–2027 6,2 miljonit eurot. 2023–2026 riigi eelarvestrateegia protsessis eraldati ametile arendustöödeks 4,1 miljonit eurot.

Suurimad meetodilised uuendused ja arendused tulenevad Euroopa Liidus kokku lepitud eri valdkondade vajadustest.

Töötasu statistikatöös alustati keskmise palga arvutamist registriandmete põhjal, kasutades andmeid Maksu- ja Tolliameti töötamise registri (TÖR) ning tulu- ja sotsiaalmaksu, kohustusliku kogumispensioni makse ja töötuskindlustusmakse deklaratsiooni (TSD) ühendatud andmebaasist. Varasemalt avaldati andmeid Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori (EMTAK) järgi maakonna tasemel. Edaspidi avaldame andmeid detailsemalt kahekohalise EMTAKi järgi ametialade kaupa ja maakonna tasemel.

Euroopa Liidu ettevõtlusstatistika raammäärusest ((EL)2019/2152) tulenevalt oleme üle vaadanud vähemalt 8 statistikatöö meetodika ja väljundnäitajad. Muudatused rakenduvad vastavalt nimetatud raammääruse rakendusaktide vastuvõtmisele ja nendes sätestatud rakendamistähtaegadele. Õigusakti rakendamisega seotud lisakulud on aastatel 2023–2027 ligi 1,9 miljonit eurot. Jätkus avaliku huvi esindajatega energiastatistika asja- ja ajakohastamine. Alates 2023. aastast hakati rakendama energiastatistikat ajakohastavat Euroopa Liidu määrust. Statistika valdkond tuleb Eestis alles välja arendada ja selle täiendav ressursivajadus on 2,6 miljonit eurot.

1.2 Programmivälised statistikatööd

Lisaks statistikatööde loetellu kuuluvatele töödele teeme klientide tellimusel ka programmiväliseid statistikatöid. Kui meie andmebaasis ei ole veel statistikat, mida klient soovib, saab selle tellida. Tellimustöid teeme kõigis statistika valdkondades.

Tööd võivad olla rahastatud riigieelarvest, nagu näiteks reaalajamajanduse projekt, tellimustööna, nagu näiteks rahvusvaheline täiskasvanute oskuste uuring või toetusest, nagu näiteks noorteseire projekt.

2023. aastal telliti meilt andmekäivet, uuringuid, meetodikaarendusi ja ka üksikuid näitajaid kokku 2,32 miljoni euro eest (vt tabel 5). Võrreldes 2022. aastaga (2,02 miljonit) oli tellimuste summa ligi 15% suurem. Aasta suurimad programmivälised projektid olid ettevõtte elujõulisuse indeksi projekt, mis jätkub ka 2024. aastal ja rahvusvaheline täiskasvanute oskuste uuring. Enamik programmiväliseid töid olid mahult väiksemad tellimustööd, millega sooviti avaldatust detailsemat statistikat.

Alates 2023. aastast on Eesti 2035 näitajate avaldamine riigieelarvest rahastatuna riikliku statistika koosseisus.

Tabel 5. Programmivälised statistikatööd ja nendest saadud tulu tuhandetes eurodes, 2023

Programmivälise töö nimetus	Tulu (tuhat eurot)
Ettevõtte elujõulisuse indeksi teenus	645
Rahvusvaheline täiskasvanute oskuste uuring (PIAAC)	637
Reaalajamajanduse projekt	538
Eesti leibkondade finantskäitumise ja tarbimisharjumuste uuring	103
Tellimustööd tunnihinde alusel	73
Laevastikupõhiste majandus- ja sotsiaalnäitajate kogumine	47
ESF andmekorje	47
Heaolu arengukava 2023–2030 mõõdikud	40
Konfidentsiaalsete andmete kasutamine	36
Noorteseire projekt	31
Muud tellimustööd	119
Kokku	2316

1.3 Halduskoormus ja rahulolu

Ülevaade andmesitajate halduskoormusest

Statistikaamet hindab aruandluskoormust kahe näitaja põhjal: küsimustike arv ettevõtte kohta ning küsimustike täitmisele ja esitamisele kulunud aeg. Nimetatud näitajaid mõõdame ettevõtete kohta.

Statistika tegemisel kasutame ja taaskasutame eelkõige andmekogudest saadud ja juba kogutud andmeid. Ettevõtetelt küsime andmeid ainult sel juhul, kui neid ei ole võimalik saada muudest allikatest. Võimaluse korral teeme väikeettevõtete kohta valikuuringuid ega kogu andmeid tervelt sihtrühmalt.

Kahes kolmandikus statistikatöodes kasutati 2023. aastal täielikult või osaliselt riiklike andmekogude andmeid. Ettevõtete halduskoormuse vähendamiseks otsime pidevalt alternatiivseid andmeallikaid ja valimite vähendamise võimalusi.

Ettevõtete halduskoormust mõjutanud statistikatööd 2023. aastal

2023. aastal koguti ettevõtetelt andmeid 105 küsimustikuga.

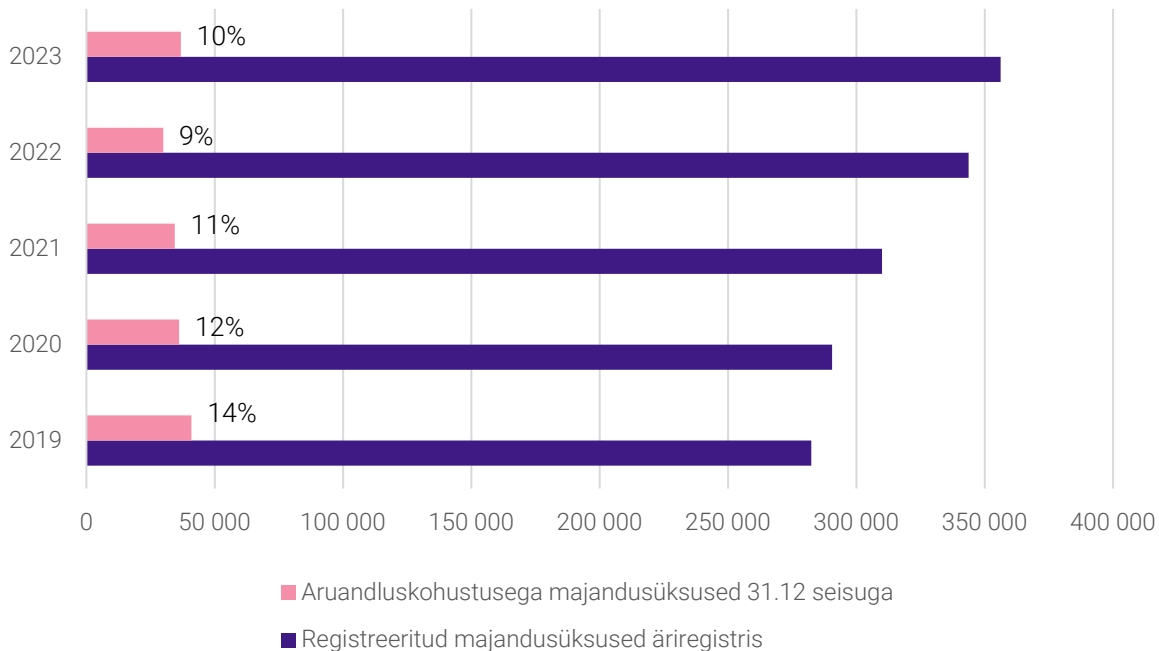
Igal aastal lõpetab Statistikaamet mõnes statistikatöös andmete kogumise küsimustikuga, et kasutada edaspidi andmekogude andmeid. 2023. aastal lõpetasime andmete kogumise õhusõidukite registri küsimustikuga.

2023. aastast muutsime küsimustikku „Palk ja tööjõud“. Muudatused on seotud registriandmete ulatuslikuma kasutuselevõttuga palgastatistika tegemisel. Suurim muudatus küsimustikus puudutab osalise tööajaga ja täistööajaga töötajate andmeid, mida enam eraldi ei küsita.

Küsimustikuga kogutavaid andmeid kasutatakse tööjõukuluindeksite ja vabade ametikohtade statistika tegemiseks. Varem (2022. aasta lõpuni) koguti sama küsimustikuga andmeid ka keskmise palga statistika tarbeks.

Lisandusid töötasustruktuuri uuringu ja innovatsiooniuringu andmete kogumine. Neid andmeid kogutakse tsükliliselt, vastavalt 4 ja 2 aasta tagant.

Joonis 2. Aruandluskohustuslaste arv ja osakaal äriregistris registreeritud majandusüksustest

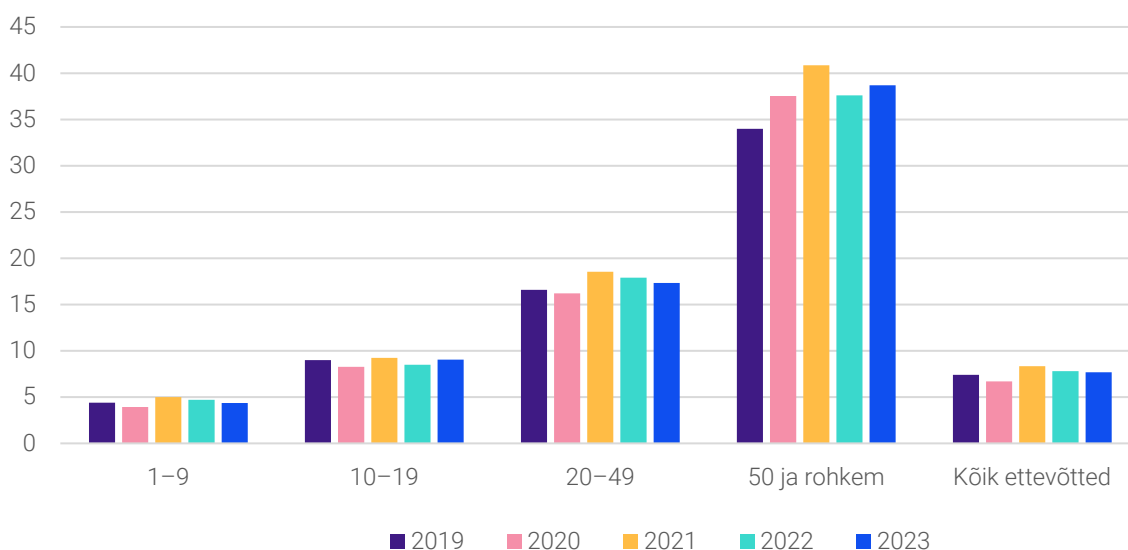
Saame öelda, et viie viimase aastaga on uuringutesse kaasatud (Statistikaameti küsitletavate) üksuste arv ca 11% vähenenud. Seda vaatamata sellele, et äriregistris registreeritud üksuste arv on ca 24% kasvanud. Kui 2019. aastal oli aruandekohustuslaseks iga seitsmes äriregistris registreeritud üksus, siis aastal 2023 ainult iga kümnes.

Valimises olevate ettevõtete arv oli 2023. aastal veidi suurem kui 2022. aastal, kuid küsimustike arv ühe ettevõtte kohta oli sama. 2023. aastal lisandus iga 4 aasta järel kogutav töötasu struktuuriuuringu küsimustik, millesse kaasati 8996 ettevõtet. Valimisse kaasatud üksuste arv vähenes palga ja tööjõu küsimustiku osas (valim vähenes 35% võrra). Lisaks küsimustiku „Energia tootmine, müük ja kütuse tarbimine“ vastajate osas, kus vähenemine oli 70% võrreldes 2022. aastaga. Taastuenergia tootmise andmed saadi 2023. aastal AS Eleringilt ja ei olnud enam vajadust ettevõtetelt andmeid küsida, 2023. aastal vähenes halduskoormus üle 1000 tunni küsimustikul „Majutustegevus (kuu)“, sest lisasime hooajalisuse tunnused ettevõtetele, kes iga kuu ei pea andmeid esitama. 2023. aastale langes üle 2 aasta toimuv ettevõtete innovatsiooniuring. Uuringu valimis oli 2100 ettevõtet.

Küsimustike arv ettevõtte kohta

2023. aastal oli ettevõtete keskmine aruandluskohustus 7,7 küsimustikku aastas, aasta varem 7,8, aruandluskohustus jäi samaks.

Joonis 3. Kohustuslike küsimustike arv ettevõtete kohta töötajate arvu järgi, 2019–2023

Küsimustike täitmisele ja esitamisele kulunud aeg

Küsimustike täitmisele ja esitamisele kulunud aega hindame ettevõtetelt kogutud vastuste põhjal. Iga küsimustiku lõpus on tabel „Küsimustiku täitmisele kulunud aeg“, kuhu andmeesitaja saab märkida kulunud aja tundides ja minutites. Küsimustike täitmise aega küsime kord aastas.

Küsimustiku esitamisele kulunud aeg vähenes näiteks küsimustiku „Palk ja tööjõud“ puhul, võrreldes 2022. aastaga vähenes halduskoormus andmeesitajale, sest tänu palgaprojekti läbiviimisele saime valimit vähendada. Küsimustikust täielikult loobuda ei olnud siiski võimalik, sest küsimustikuga kogutakse mitme erineva näitaja jaoks andmeid: keskmine brutotunnipalk, tööjõukuluindeksid ja vabad ametikohad.

Küsimustiku „Energia tootmine, müük ja kütuse tarbimine“ halduskoormus vähenes, sest saime valimit vähendada, kuna taastuvenergia tootmise andmed saame otse AS Eleringilt.

Küsimustiku „Majutustegevus“ halduskoormus vähenes, sest lisasime hooajalisuse tunnuse ettevõtetele, kes ei pea iga kuiselt andmeid esitama.

2023. aastal oli ettevõtete halduskoormus 295 000 tundi, suurenemine võrreldes 2022. aastaga oli 6%. Põhjuseks olid 2023. aastal toimunud ebaregulaarsed uuringud, ettevõtete innovatsiooniuring ja töötasu struktuuriuring.

Ettevõtete halduskoormuse vähendamine

Halduskoormuse vähendamiseks jätkame järgmisi tegevusi:

- arendame edasi võimalust edastada aruandlusandmeid masin-masin-liidestusega (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi koordineeritava reaalmajanduse katusprojekti RTE (**Real-time Economy**) alamprojekti „Andmepõhine aruandlus“ raames). 2024. aastal on võimalik esitada palga- ja tööjõuandmeid. Eesmärk on lähiaastatel masinliidesele üle viia enamuse ettevõtluse küsimustikke;
- uuendame oma andmekogumisteenust, sh andmeesituskeskkonda;
- otsime vajalikku infot andmekogudest, avaliku ja erasektori infosüsteemidest, veebist; lähtume eesmärgist taaskasutada juba olemasolevaid andmeid ning vähendada andmete kogumist küsimustikega;

- rakendame andmete ühekordse küsimise printsiipi;
- kasutame ettevõtetelt küsimustikega kogutud andmeid nii palju kui võimalik ka teiste statistikatööde tegemisel;
- teeme puuduva info saamiseks mudelipõhist hindamist ning vähendame seeläbi valimite suurust ja/või andmekogumise sagedust;
- muudame küsimustikud andmeesitajatele arusaadavamaks ja lihtsamini täidetavaks.

Lisaks saime kliendirahulolu tagasiside kogumise käigus soovitusi, millest paljud olid otseselt või kaudselt suunatud halduskoormuse vähendamisele, ja mille samuti kasutusele võtsime.

Tagasiside põhjal tehtud uuendused, mis vähendavad halduskoormust:

- arendasime andmekogumiskeskonda eStat (kohustuslikkuse märke, tekstikasti suurus, numbrite tuhandeeraldaja, vastuste kustutamine ja eeltäitmise taastamine jms);
- viisime „Infotehnoloogia ettevõttes 2023“ ja „Teaduskeskused ja ekspositsioonid 2023“ küsimustikud üle vastajamugavust silmas pidavasse Limesurvey keskkonda (Limesurvey võimaldab andmeesitajal vastata vaid teda puudutavatele küsimustele ja täita küsimustikku nutiseadmes);
- võtsime arvesse energiavaldkonna küsimustike omavahelist seost, et tagada parem eeltäitmise võimalus;
- ajatasime tähtaegu, sh:
 - 1) muutsime täitmise tähtaegu vastavalt käibemaksudeklaratsiooni (KMD) esitamisele ja muudele argumentidele, et tagada esitajatele sujuvam töövoog küsimustikes „Tööstus“ ja „Finantsvahendus ja finantsvahenduse abitegevus“
 - 2) otsime võimalust arvestada ka tulu- ja sotsiaalmaksu, kohustusliku kogumispensioni ja töötuskindlustusmaks deklaratsiooni (TSD) ja käibemaksudeklaratsiooni (KMD) andmete esitamise tähtajaga küsimustikes „Majutustegevus (kuu)“, „Teenuste väliskaubandus“ , „Maanteetransport“, „Töötasu struktuur“, „Kauba lähetamine“, „Kauba saabumine“ ja ettevõtte komplekses majandusaasta aruandes EKOMAR (10 küsimustikku);
- suurendasime käibemaksudeklaratsiooni andmete kasutust küsimustike eeltäitmisel;
- täpsustasime mõõtühikuid ja selgitasime, kus peavad summad olema esitatud koos käibemaksuga, kus ilma;
- tegime ettepaneku administratiivandmete (transpordis AS Ridango andmed) kasutuselevõtuks;
- parandasime sõnastusi küsimustes, abitekstides ja veateadetes ning tõime küsimustiku alguses selgemini välja info küsimustiku eesmärgi ja täitmist abistavate juhiste kohta.

Rahulolu

Tagasisidet rahulolu kohta küsitakse kahelt kliendisegmendilt – andmeesitajatelt ja -tarbijatelt ehk andmete kasutajatelt. Andmeesitajad on ettevõtted, avaliku sektori asutused ja eraisikud, kes esitavad Statistikaametile küsimustikele vastates andmeid. Statistika tarbijad on ettevõtted, avaliku sektori asutused ja eraisikud, kes on esitanud Statistikaametile teabenõude või küsinud andmeid tellimustööna.

Rahulolu taseme väljaselgitamiseks kasutame soovitusindeksi meetodikat (NPS – Net Promoter Score) ja Likerti skaalat. Selle kõrval nägime möödunud aastal vajadust ja võimalust andmeesitajatelt tagasiside küsimise

lähenemist uuendada, paludes küsimustiku kohta tagasisidet viiepalliskaalal sama küsimustiku lõpus. Katsetasime uut meetodikat ning tulemuste põhjal langetasime otsuse 2023. aastal küsimustike kohta tagasiside kogumisel täielikult sellele üle minna. Vahetult pärast andmete esitamist on andmeesitaja motiveeritum tagasisidet andma, mis kajastus ka uue lähenemisega küsitud tagasiside laekuvuses. Kombineerisime kaht meetodikat selliselt, et ühelt andmeesitajalt küsiksime tagasisidet vaid ühe korra.

Eraisikutest vastajad

Sarnaselt ettevõtete ja klienditeenindusega mõõtsime ka isikute rahulolu soovitusindeksi meetodikaga (NPS). Kokku kogusime tagasisidet 9 uuringu, sealhulgas põllumajanduse struktuuriuuringu (PSU) kohta. Küsisime tagasisidet ligi 46 600 vastajalt, kellelt saime 8500 vastust. Seega vastas tagasiside küsimustikule ligi 19% nendest, kellel seda teha palusime. 2023. aasta viimasel kolmel kuul kogusime esmakordselt vastajate tagasisidet ka Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) tegevuses osalejate uuringu kohta. Küsimustik eristub teistest selle poolest, et on väga lühike ja vastaja pääseb sellele ligi ilma isikutuvastuseta, meilile saadetud lingi kaudu.

Vastajate **rahulolu küsitlejaga** uurisime küsimuse „Kui rahule jäite küsitleja tööga, sh suhtlemisoskus, käitumine ja küsimuste selgitamine?“ vastuste põhjal. Kõigi uuringute vastajate rahulolu küsitlejaga oli 78, mis on suurepärase tulemus. Küsitlejate puhul tõsteti esile nende professionaalsust, selgitamise ja veenmise oskust ja tasakaalukust. Ka siin erinesid suurel määral põllumajanduse struktuuriuuringu ja muude uuringute vastajate rahulolu, vastavalt 60 ja 79.

Küsimustike kohta tagasiside kogumine

2022. aastal algatasime uuenduse andmeesitajate tagasiside kogumises ning hakkasime küsima andmeesitajate hinnangut küsimustiku erinevatele aspektidele täidetava küsimustiku lõpus. Nüüdseks oleme tagasisidet küsinud kõikide küsimustike täitjatelt ning saame teha kokkuvõtteid. 2023. aastal kogusime tagasisidet 6 isiku-uuringu ja 57 ettevõtlusuuringu kohta ja tulemus näitas, et üldhinnang küsimustiku lihtsusele viiepalliskaalal (1 – väga keeruline kuni 5 – väga lihtne) oli 2023. aasta **ettevõtlusuuringutel 3,3** (so keskmise keerukusega) ja **isiku-uuringutel 4,2** (so lihtne).

Tabel 6. Üldhinnang küsimustikele 2023. aastal

Uuringu liik	Lõpetatud ankeete	Tagasiside andjaid	Tagasiside andjate määr %	Üldhinnang e. strateegiline mõõdik	Hinnatud uuringute arv
Isiku-uuringud	22009	6960	31,6%	4,24	6
Ettevõtlusuuringud	39511	12647	32,0%	3,28	57
KOKKU	61520	19607	31,9%	3,69	63

Tabel 7. Ettevõtlusuuringute tagasiside komponentide hinded 2023. aastal

Küsimuste sõnastused	Kontrollide sõnastused	Käsiraamat	Küsimustiku selgitavad tekstid (hendid)	Eeltäitmine	eStati kasutusmugavus
3,900	3,740	3,790	3,880	4,080	3,790

Tabel 8. Isiku-uuringute tagasiside komponentide hinded 2023. aastal

Küsimuste sõnastused	Vastusevariantide sõnastused	Abiinfo	Veateated ja hoiatused	Veebikeskkonna kasutussõbralikkus
4,640	4,670	4,580	4,640	4,460

Olulisemateks tulemusteks loeme seda, et märgatavalt on suurenenud praktikas kasutatava tagasiside hulk ning tagasiside analüüsi tulemused edastame kohe valdkonnajuhtidele. Nii oli võimalik viia ellu muudatusi, millel juba peatusime alapeatükis „**Tagasiside põhjal tehtud uuendused, mis vähendavad halduskoormust**“.

2023. aastal kogusime ettevõtlusuuringute ja isiku-uuringute peale kokku tagasisidet 63 küsimustiku kohta. Aasta jooksul kinnitati 61 520 ankeeti, millest 32% kohta anti ka tagasisidet (19 607 korda). Kolme uuringu kohta tagasisidet ei antud.

Rahulolu Statistikaameti klienditeenindusega

Statistikatarbijate rahulolu klienditeenindusega

2023. aasta jooksul küsis Statistikaamet 1010 tarbijalt tagasisidet ja ettepanekuid vastatud teabenõuete, tehtud tellimustööde ning klienditeeninduse kohta. Rahulolu mõõtmisel kasutati soovitusindeksi (NPS) meetodit² ning klientidel paluti hinnata kümnepalliskaalal rahulolu Statistikaameti klienditeenindusega ja saadud vastusega. Laekus 261 vastust (vastamismäär 26%). Rahulolu Statistikaameti klienditeenindusega ja saadud vastustega oli 81,6, mida NPS meetodi puhul loetakse suurepäraseks tulemuseks. Statistikatarbijad tõstavad esile kiiret ja professionaalset klienditeenindust, kliendi vajadustega arvestamist ja kaasamõtlemit. Vastuste puhul ollakse rahul nende põhjalikkusega. Hinnatakse klienditeeninduse antud soovitusi, kuhu pöörduda andmete saamiseks juhul, kui Statistikaamet ei ole soovitud andmete valdaja.

Andmeesitajate rahulolu klienditeenindusega

2023. aasta jooksul küsis Statistikaamet 6348 andmeesitajalt tagasisidet klienditeeninduse ja saadud vastuse kohta. Rahulolu klienditeenindusega paluti hinnata klientidel, kes olid Statistikaameti klientide poole pöördunud e-kirja teel. Neil paluti vastata küsimusele „Kuivõrd jäite rahule saadud vastuse ja klienditeenindusega?“.

Tagasisidet klienditeeninduse kohta anti 882 korral (vastamismäär 14%). Rahulolu mõõtmiseks kasutati soovitusindeksi (NPS) meetodit. Rahulolu Statistikaameti klienditeenindusega ja saadud vastustega oli 80.

Andmeesitajad tõstsid esile kiiret, professionaalset ja sõbralikku klienditeenindust. Kõrgelt hinnati personaalset lähenemist ja kliendikesksust. Madalamate hinnangute põhjustena toodi välja saadud vastuseid, kus klienditeenindusel ei olnud võimalik andmeesitaja soovile vastu tulla, näiteks andmete esitamise tähtaega pikendada või andmete esitamise kohustust tühistada.

Ühiskonna usaldus

Statistikaamet osaleb Turu-uuringute ASI korraldatud institutsioonide usaldusväarsuse uuringus. Kord kvartalis küsitakse Eestis juhuvaliku alusel ligikaudu 1000 inimeselt „Mil määral Te usaldate järgmisi institutsioone?“. 2023. aastal oli Statistikaameti parim tulemus 15. koht 28. institutsiooni seas, sellel kohal olime kolmes kvartalis. Aasta varem oli meie parim tulemus selles arvestuses 12. koht. Kõige enam usaldatakse Päästeametit, Häirekeskust ning Politsei- ja Piirivalveametit. Samad institutsioonid on püsinud väikeste kõikumistega pingerea eesotsas aastaid.

² Hinnanguid antakse kolmele küsimusele kümnepalliskaalal. Soovitusindeksi tulemus võib olla vahemikus –100 kuni 100. Suurepäraseks hinnatakse tulemust 100...60, väga heaks 59...20, heaks 19...0, rahuldavaks –1...–40, halvaks –41...–70 ja väga halvaks –71...–100.

2. Andmehaldus

2.1 Riigi andmehalduse koordineerimine

Statistikaamet koordineerib riigi andmehaldust koos partneritega, kellest olulisemad on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ning Riigi Infosüsteemi Amet.

Ministeeriumid ja ametid näevad andmehaldust olulise osana digiriigi reformist, mis aitab kaasa avalike digiteenuste osutamisele. Asutused tajuvad üha selgemini, et nende kätte kogunenud andmed on suur vara, mille toel saab muutusi ellu viia, aga seda ainult siis, kui andmete valdkonda omakorda reformitakse. Andmetel on kindel koht Eesti pikaajalises strateegias „Eesti 2035“ osana paremast riigivalitsemisest, seda ulatuslikuma andmevahetuse ehk andmete taaskasutamise teel ning uuringute ja statistika kasutamise abil poliitikakujundamises. Andmehaldus on oluline ka „Eesti digiühiskonna arengukavas 2030“; Statistikaametil on keskne roll selles määratletud andmepõhise riigivalitsemise ja andmete taaskasutuse kahe eesmärgi saavutamisel:

- riigi otsuste tegemine kvaliteetsete andmete abil, mis toetub andmete leitavusele, kvaliteedile ja kasutamise kiirusele, andes otsustajatele analüütilist tuge ning tõhustades protsesse;
- ajakohane ja terviklik ülevaade andmetest nii andmekogude kui ka andmestike tasandil. Samuti võime andmeid omavahel semantiliselt siduda ning rakendatakse andmete ühekordse küsimise ja taaskasutuse põhimõtet.

Andmete olulisus oli igapäevaselt näha võitluses COVID-19 kriisiga. Selle kriisi negatiivse mõju vähendamiseks ning uuteks arenguteks lõi Euroopa Liit taaste- ja vastupidavusrahastu (Recovery and Resilience Facility, RRF). 2021. aasta lõpus kinnitas Euroopa Komisjon valitsuse otsused taaste- ja vastupidavusrahastu rahastamiskava osas, mille digiriigi komponendina on toodud andmehalduse ja avaandmete kompetentsikeskuse loomine ja väljaarendamine, mille eesmärgid on:

- tõsta riigi hallatavate ja kogutavate andmete kvaliteeti;
- muuta andmed otsuste tegemiseks paremini kättesaadavaks;
- parandada avaandmete kättesaadavust ja kvaliteeti, samuti toetada nende taaskasutamist.

Suuremad väljakutsed:

- riigil puudub tegelikkusele vastav tervikpilt andmetest andmekogude tasandil;
- ka asutustel pole täit ülevaadet tervikpildi osadest ja vajalikest tegevustest oma andmete korrastamisel;
- asutused ootavad nii juhendamist kui ka töövahendeid.

Samas on asutused, paljudel juhtudel tippjuhtide tasemel, valdkonna olulisusest teadlikud ning otsivad lahendusi. Lühidalt öeldes oodatakse koordineerimist. Avalik sektor on andmehalduses mitme keerulise ülesande ja murekoha ees, mis RRFi kavas sõnastati järgmiselt:

- avalikus sektoris hoitud ja kogutavate andmete (taas)kasutamine paremate otsuste tegemiseks poliitikakujunduses ja teenuste edendamiseks, sh terviklike ja etteaimatavate teenuste pakkumiseks. Tehisintellektil põhinevate rakenduste kasutuselevõtuks jm on vaja, et kasutatavad andmed oleksid kvaliteetsed;
- andmete kvaliteet jätab aga sageli soovida, põhjuseks on madal ja ebaühtlane andmehalduse korralduse, kompetentsi ja töövõtete tase asutuseti. Lisaks ei ole andmete (taas)kasutuseks olemas piisavat ja lihtsat sisulist ülevaadet;

- andmehalduses on palju ebatõhusust. Näiteks on avalikus sektoris enam kui 1200 andmekogu, mille vahel kasutaja vaates tuleb ette andmete dubleerimist ja mitmekordset esitamist/küsimist;
- eraldi probleem on avaandmete vähene ja mittesüsteemne kättesaadavaks tegemine, mis peaks olema hea andmehalduse korralduse pidev ja igapäevane osa. Avaandmete alal on seis Eestis küll paranenud, kuid digimajanduse ja -riigi arengu seisukohast oleme endiselt algusjärgus. Ka siin on probleem suuresti kompetentsi puuduses. Olemasolevate avaandmete puhul on väljakutseks laiendada nende (taas)kasutamist uute teenuste ja otsuste jaoks.

Andmehalduse reform on plaanis ellu viia nelja aasta jooksul. Statistikaametis käivitati 2022. aastal andmehalduse kompetentsikeskus. Selle ülesandeks on andmehalduse nõuete ja klassifikaatorite süsteemi arendamine; andmehalduse alane juhendamine ja nõustamine (sh andmehalduse nõuetekohane juurutamine teistes asutustes ja koolitamine); ülevaate haldamine riigi andmete kohta; andmekvaliteedi ja avaandmete parandamise algatused ja tugitegevused (sh aidatakse asutustes Statistikaameti toel läbi viia andmekvaliteedi ülevaateid ja koolitusi); andmevaramute käivitamine. Nendest ülesannetest esmatähtis oli sarnaselt 2023. aastaga tegelemine andmekirjelduste ja -kvaliteediga.

Teiseks olulisemaks suunaks andmehalduse koordineerimisel on koostöö Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumiga (MKM) ja Riigi Infosüsteemi Ametiga (RIA) andmehalduse korraldamiseks vajalike IKT-töövahendite pakkumisel. Senine riigi andmekataloog, riigi infosüsteemi haldussüsteem RIHA³ on asutustele vähe lisandväärtust andnud. Selleks, et asutused saaksid andmehalduse vahendi, mis oleks liidestatud RIHAGA, oleme välja arendanud rakenduse RIHAKE. See on töövahend, milles asutus saab oma andmekogud andmesõnastikus kirjeldada, muuta andmed mõistelise ärisõnastiku abil arusaadavamaks, hoida ülevaate andmetest ja kirjeldused ajakohastena ning edastada kirjeldused RIHAKESse. Nii tekib ajakohane ja sisuliselt mõistetav ülevaade riigi andmekogudes leiduvatest andmetest. Rakenduse esimene versioon on kasutatav aprillist 2022 ning lähtuvalt asutuste tagasisidest on seda ka edasi arendatud.

Suvel 2022 esitas MKM visiooni, mille kohaselt RIHA ja Eesti avaandmete teabevärv arendatakse üheks andmete teabevärvaks. Oluline nende arenduste juures on kokkulepe, et tugineme ühisele standardile. Oleme koos ministeeriumiga selle standardi koostanud.⁴ Rakendused ja liidestused, sh kogu Euroopa andmeportaal, kasutavad ühilduvat standardit, mis teeb andmed kergemini leitavaks.

Jätkus andmehaldusele õiguslike nõuete kehtestamine. Teenuste korraldamise ja teabehalduse aluste määrusega⁵ kehtestati andmehalduse täpsemad nõuded ja tingimused, mille kohaselt peavad asutused rakendama andmekvaliteedi seire ja haldamise protsessi. See on küll kitsendatud andmekogudega, kuid andmekvaliteedi protsess suunab asutusi tähelepanu pöörama ka oma nendele andmestikele, mis ei ole andmekogud. 2023. aastal koostasime lisaks andmekvaliteedi juhisele ka ülevaate andmekvaliteedi ülesannetest, mida asutused peavad täitma. 2023. aasta sügisel jõustus ka Euroopa Liidus 2022. aastal vastu võetud andmehalduse määrus (Data Governance Act), mis sätestab üle Euroopa andmete taaskasutamise ja andmevahendusteenuse (meil andme jagamisteenus). Vastu võeti ka andmemäärus (Data Act), mis reguleerib andmete jagamist ja kättesaadavust, sh erasektori poolt ja erakorralise vajaduse korral. See jõustus jaanuaris 2024.

2.2 Koostöö asutustega nende andmehalduse parendamiseks

2023. aastal oli koostöös teiste asutustega prioriteediks jätkata nende andmekogude kirjeldamise toetamist. Kokku tehti 133 andmekirjelduse projekti ehk kirjeldati kas andmekogu või andmestikke, koostades neile

³ Riigi infosüsteemi haldussüsteem, RIHA, <https://www.riha.ee/>

⁴ Andmekirjelduse standard, mai 2022, https://www.stat.ee/sites/default/files/2022-06/AH_juhis_andmekirjeldus_standard_2.0.pdf

⁵ Vabariigi Valitsuse 22.05.2022 määrus, <https://www.riigiteataja.ee/akt/131052017007?leiaKehtiv>

andmesõnastiku või mõistelise ärisõnastiku. Kokku tehti projekte koostöös 24 asutusega (2022. aastal 19 asutusega), pea kõigi valitsusasutustega. Lisaks kirjeldati ka Statistikaameti andmeid.

Andme- ja ärisõnastike koostamine.

Andmehalduses on asutuste poolt vaadatuna valdkonnad omavahel seotud: andmekirjeldus andmekvaliteediga, andmekvaliteet ärireeglitega, ärireeglid teenustega ning kõigist neist on vaja ülevaadet. Koostöö asutustega keskendus kõige enam detailsele andmekirjeldusele. Eestis kui muidu tugevas e-riigis on andmete kirjeldamine olnud ebahühtlane ning sageli on seda tehtud pelgalt IT-arenduse käigus. Kuigi veebi semantilised tehnoloogiad on hästi arenenud, on äri- ja IT-poleel nende kasutus olnud vähene. Otsides töötavat lahendust, seadsime prioriteediks mõistelise ülevaate saamise andmetest. Selleks koostame ise ja juhendame asutusi andme- ja ärisõnastike koostamisel. Sõnastike koostamise ja haldamise funktsionaalsus on realiseeritud ka RIHAKESes ning kirjeldus standardiseeritud.

Andmekvaliteedi parandamine.

2023. aasta lõpuks oleme pakkunud nõu ja abi 36 asutusele. Aitasime lahti mõtestada andmehalduse juhised ning kvaliteedimudeli praktilise rakendamise. Asutused näevad andmekvaliteedi seost andmekirjeldusega, kuid kui andmekirjelduse töövahend on RIHAKESE rakenduse näol olemas, siis andmekvaliteedi töövahendi vajadus vajab jätkuvalt lahendust. Oleme saanud ülevaate asutuste vajadustest ning koostanud kasutuslugude põhjal funktsionaalsusnõuete dokumendi.⁶ Lisaks on olnud vaja tegelda ka andmekirjelduse ehk metaandmete kvaliteediga, mille tõstmine avaandmete või asutuste portaalide juures suurendab andmestike usaldusväärust ja kasutatavust. Valitsuse määrusest⁷ tulenevad andmekvaliteedi nõuded ja juhistest tulenevad soovituselised vajavad jätkuvat tähelepanu, et need oleksid võimalikult praktilised.

⁶ Vabariigi Valitsuse 22.05.2022 määrus, <https://www.riigiteataja.ee/akt/131052017007?leiaKehtiv>

⁷ Vabariigi Valitsuse 25.05.2017 määrus nr 88

3. Andmekirjaoskus

Meie eesmärk on andmete oskuslik kasutamine ning see, et oleme Eestit puudutavate andmete peamine ja usaldusväärne allikas.

3.1 Digitaalsete teenuste arendamine

2023. aastal jätkasime oma rakenduste kaasajastamist ning panustasime kasutajamugavuse parandamisse. Arendasime edasi Statistikaameti põhiveebi ning rakendasime ameti visuaalset identiteeti kõigis rakendustes.

Aasta alguses võeti kasutusele virtuaalne abiline Bürokratt, mis ameti põhiveebis ning andmebaasis aitab leida vastused kasutajate küsimustele. 2023. aasta lõpuks oskas Bürokratt vastata 71 erineval Statistikaameti teemal alates rahvaarvust kuni väliskaubanduseni.

2022. aastal tegime ettevalmistusi, et ametil jääks edaspidi kasutusele vaid üks avalik statistika andmebaas. Sellega seoses on hea tõdeda, et alates 2023. aasta juunist on kogu riiklik statistika leitav ühes andmebaasis ning teine andmebaas on kasutajatele suletud. Peale seda muudatust on avaliku statistika andmebaasi külastatavus märgatavalt suurenenud.

Aasta teise poolde jäi uue palgarakenduse arendamine, mis võimaldab Statistikaametil ka edaspidi pakkuda klientidele teavet keskmise ja mediaanpalga ning meeste ja naiste palgaerinevuste kohta Eestis. 2023. aastal tehtud pingutused võimaldavad 2024. aasta esimeses pooles uue rakenduse kasutusele võtta.

Andmete taaskasutuskeskkond uuringuteks

Statistikaamet alustas 2022. aastal talle seadusega pandud kohustuse, andme jagamisteenuse tagamiseks uue infosüsteemi välja arendamist.

Uut infosüsteemi nimetame andmestike taaskasutuskeskkonnaks uuringuteks ning sellesse integreeritakse andme jagamine analüüsideks ja teadlaste teenindamine.

2022. aasta augustis kuulutasime välja hanke ning analüüs koos arendajaga algas novembris. I etapi arendused valmivad 2024. aasta alguses ning seisnevad järgnevas:

- kasutajaliides koos andmekataloogiga. Otsingumoodul toetub Statistikaameti andmekataloogile, mille sisu on metainfosüsteemist (Colectica) automaatse andmevahetusega peegeldatavad metaandmed. See andmekataloog on indekseeritud ja üle-tekstiotsinguga otsitav ning sirvitav ja kokkulepitud kriteeriumite alusel filtreeritav;
- juurdepääsumoodul eristab rollide kaupa autoriseeritud kasutajad ja avaliku vaate. Otsing on avalikus vaates, tellimiseks ja üksikandmete analüüsiks tuleb sõlmida leping;
- andmestike tellimise ja tellimuse täitmise (v.a andmestike ettevalmistus) protsess;
- tellimuse ja lepinguga seotud asutuste ja isikute haldamise protsess;
- andmestike ettevalmistamise, uuringu teostamise ning uuringutes kasutatavate üksikandmete, nende analüüsimise ja tulemite turvalise keskkonna analüüsi osa;
- alusandmete ja tulemite hoiu osa: kus ja kuidas on andmed salvestatud, kellel on neile juurdepääs pärast projekti lõppu ning millised on hävitamise ja säilitamise tingimused.

Hetkel käib suurim töö andmekataloogi ettevalmistamisega, mis hakkab ajas täienema ning valmib hiljemalt 2024. aasta lõpuks.

3.2 Aitame inimestel mõista ja mõtestada maailma andmete kaudu

Statistikaameti põhiülesanne on tehtud riiklik statistika avaldada digitaalsete teenuste kaudu, kuid avaldatud andmed vajavad väärindamist, et kasu neist oleks võimalikult suur. Andmekirjaoskuse edendamine kui eesmärk aitab loodud väärtust võimendada. Andmed ja statistika aitavad teha teadlikke ja kasulikumaid otsuseid. Aruande riikliku statistika punktis (1.1) rääkisime avaldamiskalendri järgi avaldatud andmeobjektidest, sh 118 kohustuslikust pressiteatest. 2023. aastal avaldasime andmekirjaoskust silmas pidades **233** andmelugu, täpsemalt **118** pressiteadet, **55** uudist ja **59** blogipostitust, lisaks andsime **152** intervjuud. Ühiskonna järjest suuremast andmevajadusest räägib ka vastatud meediapäringute arv, mis 2023. aastal oli 498 (2021. aastal 295, 2022. aastal 448). Aasta lõpuks jälgis meie sotsiaalmeediakanaleid üle 60 000 andmehuvilise.

Korraldame tarbijate soovil ja tellimusel **koolitusi ja infopäevi**, kus tutvustame avaldatud andmeid ja välisele kasutajale mõeldud rakendusi nende tarbimiseks. 2023. aastal korraldasime 6 tarbijakoolitust koolidele, ülikoolidele ja asutustele. Ühe tarbijakoolitusena korraldasime meie Facebooki ja Youtube'i kanalil avaliku infotunni „[Andmed on varandus – kust neid leida?](#)“ koostöös Haridus- ja Noorteametiga, portaaliga Teeviit ning projektiga „Targalt internetis“.

Traditsiooniliselt toimus märtsi viimasel nädalal mis kutsus üles nii noori kui ka kõiki teisi andmehuvilisi andmetarkust koguma. Nädala põhisündmuseks oli esmakordselt toimunud 24 tunni pikkune küsimuste maraton Küsimus24, mil kõik huvilised said Statistikaametile küsimusi esitada. panid ligi 1400-le saanud küsimusele kokku paljud Statistikaameti töötajad: analüütikud, meetodikud, klienditoe konsultandid jne. Lisaks vastasid huviliste küsimustele eksperdid Tartu Ülikoolist: Andero Uusberg psühholoogia instituudist, Liina-Mai Tooding ühiskonnateaduste instituudist ja Mare Vähi matemaatilise statistika instituudist. Lisaks jagasime nädala vältel sotsiaalmeedias graafilisi andmeampse, et näidata, kuidas statistikaga seotu nõuab tähelepanelikkust. Andmeampsudega kutsusime üles arendama oma oskust andmeid leida, lugeda, töödelda, analüüsida, tõlgendada ja seega andmeid kasutada.

20. oktoobril tähistatakse traditsioonilist Euroopa statistikapäeva, mil statistikaametid korraldavad andmehuvilistele tegevusi andmekirjaoskuse täiustamiseks. 2023. aastal kutsusime [Euroopa statistikapäeval andmenutikaid](#) kooliperesid üle Eesti üles osa saama tunnist, kus jagasime väärt teadmisi andmete kohta, kasulikke vihjeid, kust ja kuidas uurimistöödeks vajalikud andmed üles leida, ning võimalust osaleda võistlusmängus ja viktoriinis. Päeva teise, kõigile andmehuvilistele avatud osa korraldasime koostöös Tartu Ülikooli (TÜ) matemaatika ja statistika instituudiga. Ants Kaasik (TÜ ökoloogia ja maateaduste instituut) tegi ettekande „Ilma vigadeta metsastatistika“ ning Statistikaameti andmeteadur Hans Hõrak ettekande „Pimevaatlus – visuaalse info analüüs ilma seda nägemata“. Lisaks toimus statistika ja eetika teemaline paneeldiskussioon, kus vahetasid mõtteid Ene-Margit Tiit (emeriitprofessor, SA, TÜ), Mari-Liisa Parder (TÜ eetikakeskus), Hans Hõrak (SA), Lili Milani (TÜ genoomika instituut), modereeris Krista Fischer (TÜ matemaatika ja statistika instituut). Statistikapäeval andsime üle ka ameti Alberti Pulleritsu nimelise noore statistiku preemia.

Statistikaamet annab **Albert Pulleritsu nimelist noore statistiku preemiat** välja alates 2011. aastast. Preemiaga tunnustatakse üht üliõpilast, kelle rahvastiku-, sotsiaal-, majandus- või keskkonnavaldkonna magistri- või bakalaureusetöö rakendab või arendab mõnd statistikameetodit. 2023. aastal pälvis noore statistiku preemia Artur Tuttari Tartu Ülikooli matemaatika ja statistika instituudis kaitstud magistritööga „Üldistatud lineaarsete mudelite edasiarendus kindlustusandmetel masinõppe meetodite abil“.

Foto: Artur Tuttar

Andmete kasutamise ja mõtestamise propageerimiseks oleme algatanud konkursi „Andmepärl“, kus tunnustame silmapaistvaid andmekäsitlusi. Konkursil „Andmepärl 2023“ oli traditsiooniliselt kaks kategooriat: parim andmelugu ja parim infograafika. **2023. aasta parim andmelugu** oli raamat „Viguriga kaardid – Eesti kujutatuna kaartidel“, mille autor oli Taavi Pae Tartu Ülikooli geograafia osakonnast. Töö juhtis suurepäraselt tähelepanu andmeallikate mitmekesisusele ning andis äärmiselt huvitava ülevaate Eestist väga erinevate vaatenurkade alt, alates kiviaedadest ja lõpetades toomingate õitsemise ajaga erinevates piirkondades. **2023. aasta parima infograafika** tunnustuse pälvivad pälvivad Riin Aljas, Toom Trigel, Mart Nigola ja Delfi Meedia interaktiivselt esitatud Eesti Ekspressi looga Tallinna elanike kohta.

3.3 Statistika- ja andmealane koostöö Eestis

Üheks andmekirjaoskuse arendamise viisiks on ka ameti tegevuse ja võimaluste tutvustamine meie partneritele nii avalikus sektoris, ettevõtluse erialaliitude seas kui ka teadusringkondades. Parema ülevaade meie tegevusest, võimekusest ja teenustest võimaldab meie partneritel märgata koostöökohti ja meie loodavat väärtust paremini enda ja riigi huvides kasutada. Lisaks ministriumide ja Riigikantselei analüüsiekspertidest koosneva riikliku statistika tööühma tööle, mis avab Statistikaameti tegevust ja võimalusi ning kogub partnerite tagasisidet meie tegevuste kohta, korraldame valdkondlikku statistikat, meie teenuseid ja toimimist tutvustavaid kohtumisi ka ministriumides ja nende valitsemisalade asutustes (näiteks Majandus- ja Kommunikatsiooniministriumis,

Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumis, Keskkonnaministeeriumis, Kultuuriministeeriumis, Haridus- ja Teadusministeeriumis, Justiitsministeeriumis, Riigikantseleis). Lisaks jääb 2023. aastat iseloomustama hea koostöö Pangaliidu, Eesti Väike- ja Keskmete Ettevõtete Assotsiatsiooni, Kaitse- ja Kosmetootustuse Liidu ning Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liiduga.

Meie riikliku ja rahvusvahelise suhtlemise üks olulisi eesmärke on andme- ja statistikateemadesse sekkumine võimalikult varases poliitikakujundamise faasis, sh õigusloomes. 2023. aastal koostasime koostöös poliitikakujundajate ja erasektoriga Eesti seisukohad kolmele Euroopa Liidu statistikamääruse eelnõule: Euroopa statistika määruse muutmise määruse, Euroopa rahvastiku- ja eluasemestatistika määruse ja ettevõtete tööturustatistika määruse eelnõule. Esimene neist on Euroopa statistikasüsteemi korraldamise alusõigusakt, mille muutmisega sooviti Euroopa statistikat ja statistikasüsteemi tulevikukindlamaks muuta.

2024. aasta alguses Euroopa Nõukogu, Parlamendi ja komisjoni poolt kokku lepitud määruse eesmärk on kaasajastada statistikaasutuste rolli ja ülesandeid andmeökosüsteemis, hõlbustada uute andmeallikate, sh eraandmete kasutuselevõttu, parandada riikidevahelist andmevahetust. Kuivõrd uue elemendina on eelnõus püütud reguleerida ligipääsu eravaldajate kasutuses olevatele andmetele (nt mobiilsideoperaatorite või kaubanduskettide kliendiandmed), siis kaasasime olulisimate partneritena eelnõu läbirääkimistesse nii Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Justiitsministeeriumi kui ka ettevõtluse asjaomased katusorganisatsioonid.

4. Organisatsiooni arendamine

Meie tegevuse olemus on seista kvaliteetsete andmete eest kogu riigis ja pakkuda järjepidevalt olulist, usaldusväärset ning tähendusrikast informatsiooni. Eesmärkide elluviimist toetavad organisatsiooni kolm põhiväärtust, mis on sõnastatud ning uuendatud kogu organisatsiooni arvestades, kõigi töötajate koostöös.

Usaldusväarsus

Koostöö

Uuenduslikkus

Organisatsiooni arengus oli 2023. aasta Statistikaameti jaoks uue arengukava tuules muutuste planeerimise aasta, mil fookuses oli (ja on ka 2024. aastal) teenuspõhise juhtimise põhimõtete rakendamine ning kliendikeskse väärtusruumi loomine.

4.1 Inimeste arendamine ja hoidmine

Põhiosa (85%) Statistikaameti eelarvest on meie inimestega seotud kulud, mis näitab ilmekalt, et inimesed on sõna otseses mõttes meie peamine vara, millele saame oma edu rajada. 2023. aastal töötas meil keskmiselt 3560 teenistujat, kelle keskmine vanus oli 49 aastat ja kellest 80% olid naised. Enamik meie inimestest teeb tööd Tallinna kontoris, aga toimetame ka Tartu ja Viljandi esindustes.

Statistikaameti töötajatest 83% on kõrgharidusega, sh 53% magistri-, 13% bakalaureuse-, 3% doktorikraadiga ning 14% rakenduskõrgharidusega.

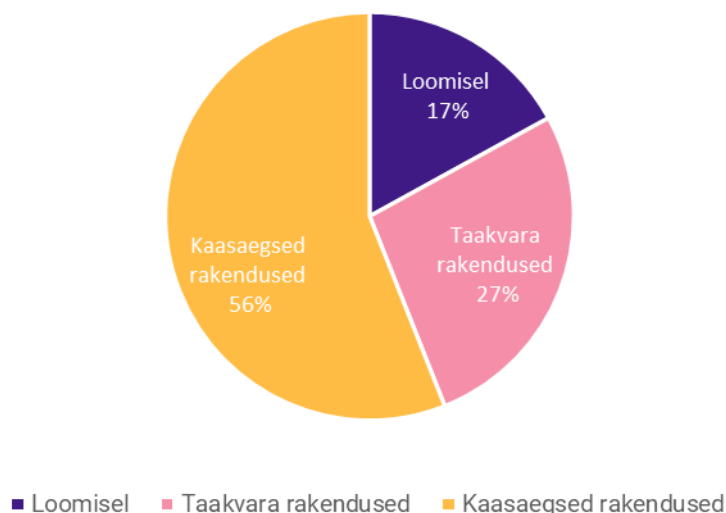
53%	13%	3%	14%
Magistrikraadiga töötajaid	Bakalaureusekraadiga töötajaid	Doktorikraadiga töötajaid	Rakenduskõrgharidusega töötajaid

2023. aasta ministriumide haldusalade, põhiseaduslike institutsioonide ja Riigikantselei palkade koondraporti põhjal on Statistikaameti palgapositsioon aastaga paranenud 4,1% võrra, kuid võrreldes teiste ametite ja inspeksioonidega teenitakse Statistikaametis siiski üle 5,9% madalamat palka. 2023. aastal vähenes varasema aastaga võrreldes olulisel määral meie tööjõu vabatahtlik volavus, langedes 11%-lt 4%-le. Koguvoolavuse näitaja langes 9% võrra ehk 10%-ni. Statistikaameti töötajatest 93% osales möödunud aastal riigisisestel koolitustel. Põhirõhk oli ameti töötajate korraldatud sisekoolitustel ja infotundidel. Statistikaameti põhitegevusega seotud koolitused moodustasid kõigist koolitustest 36%, juhtimisoskuste arendamise 13% ja digioskuste, arvutiõppe ning infotehnoloogiaga seotud koolitused 10%. Lisaks riigisisestele koolitustele kasutati European Statistical Training Programi (ESTP) pakutavaid koolitusvõimalusi. Statistikaameti teenistujad osalesid 22-l ESTP koolitusel. Keskmine koolitusel osalemise maht töötaja kohta aastas oli 27 akadeemilist tundi. Koolituskulude osakaal tööjõukuludest oli 1,1%.

4.2 Tehnoloogilised väljakutsed

Tänapäevased statistikaametid on olemuselt muutunud infotehnoloogilisteks „ettevõteteks“, kuna praktiliselt kõik tööprotsessid põhinevad ühel või teisel moel infotehnoloogial. Meie infotehnoloogia juhtimise keerukus tuleneb asjaolust, et IT-d, arendusi ning eelarvet haldame koostöös Rahandusministeeriumi Infotehnoloogiakeskusega (RMIT). Töökohateenuseid pakub meile Riigi Info- ja Kommunikatsioonitehnoloogia Keskus (RIT), kes tulevikus hakkab pakkuma ka rakenduste majutamiseks platvormiteenuseid ja teisi toetavaid infrastruktuuriteenuseid. Statistikaameti tegevusega seotud IT-eelarvet juhib Statistikaamet, kuid igapäevaselt haldab ka RMIT. Statistikaameti IT-eelarve on ühes aastas ca 2 miljonit eurot. Statistikaameti eri tööprotsesse toetab kokku 60 rakendust, 2023. aasta alguse seisuga olid 19 neist vananevad tarkvararakendused (taakvara), mis kasutavad aegunud tehnoloogiat (vt jaotus joonisel 4). 2023. aasta lõpuks saime arendustööde tulemusena nendest 4 välja vahetatud või nende rakenduste funktsioonid mujal asendada.

Joonis 4. Ülevaade Statistikaameti rakendustest

Taakvararakendused on Statistikaametis hajunud üle kogu statistika tootmise süsteemi, mille igas osas on midagi, mis on tehnoloogiliselt vananenud. Iga-aastases IT-eelarves eraldame rahastust selleks, et taakvara turvaparandusi ja ülalhoidu tagada, kuniks suudame need välja vahetada. Samas on arendusplaanis lõpusirgel juba mitmed suuremad arendustööd, mis võimaldavad lähiaastatel täielikult asendada näiteks andmekogumise valdkonna vanad rakendused.

4.3 Rahvusvahelises koostöös osalemine

Statistikaameti rahvusvahelise koostöö eesmärgiks on välja töötada mitmesugustel allikatel põhinev võrreldav statistika, arendada andmehaldust ja -teadust ning õppida tundma ja kasutusele võtta innovaatilisi meetodeid. Lisaks on eraldi strateegiline välissuhtluse suund ka Eesti andmehalduse kogemuse ja registripõhise statistika meetodite jagamine rahvusvahelise kogukonnaga.

Euroopa statistikasüsteemis esindasime 2023. aastal ligi 80 korral Eesti huvisid erinevates Euroopa Komisjoni (Eurostati) tööühmades, mida korraldatakse nii statistikavaldkondade juhtidele, ekspertidele kui ka tehnoloogia arendajatele. Töögruppides tehakse tööd statistika arendamise nimel ning töötatakse välja Euroopa Liidu õigusaktide eelnõusid, neis koondub valdkonna teadmus. Statistikaameti peadirektor esindab Eestit Euroopa

statistikasüsteemi komisjoni töös (European Statistical System Committee, ESSC), mille sessioonid toimusid 2023. aasta veebruaris ja mais Luksemburgis ning oktoobris Corkis, Iirimaa. Corkis osalesime ka iga-aastaselt Euroopa statistikasüsteemi innovatsiooni teemalises konverentsil, kus arutati kliimamuutuse mõõtmise väljakutsete teemat. 2024. aastal Tallinnas toimuv konverents on pühendatud statistikaasutuste pakutavatele täiendavatele andme- ja statistikateenustele riikliku statistika kõrval. 2023. aastal valiti Statistikaameti peadirektor Urmet Lee ka Euroopa statistikasüsteemi juhtgrupi (Partnership Group) liikmeks, meie liikmelisus kestab 2024. aasta lõpuni.

Euroopa Liidu Nõukogu statistika töörühmas esindasid ameti töötajad Eestit Euroopa statistika, rahvastiku statistika ja ettevõtete tööturustatistika määruste eelnõude läbirääkimistel. Euroopa statistikamääruse sisust on pikemalt juttu alapeatükis 3.3. Nii Euroopa rahvastiku ja eluasemestatistika määruse kui ka ettevõtete tööturustatistika määruse eelnõu koondavad mitu varasemat õigusakti üheks määruseks ja lähenevad valdkondadele terviklikumalt ning seavad esikohale registripõhise statistika tegemise tunduvalt aja- ja töömahukama uuringupõhise statistika asemel ning toovad sisse ka uut, ühiskonnamuutustele tõhusamalt reageerivat ning innovaatilisemat statistikat (ränne, palgalõhe jne).

Lisaks osalesime Rootsi ja Hispaania eesistumise kõrgetasemelistel statistikaalastel kohtumistel. Esimesel neist arutati võimalusi statistikatarbivate paremaks kaasamiseks andmeteenuste arendamisse, statistika usaldusväärsuse kasvatamiseks uute andmeallikate ja meetodite abil ning statistilise eestvedamise arendamiseks koolitustel. Hispaania kõrgetasemeline kohtumine oli pühendatud riikliku statistika koostalitlusvõimele nii statistika ajakohastamise kui ka andmeökosüsteemiga suhtlemise vaatepunktist.

ÜRO ja OECD statistikasüsteem. 54. ÜRO statistikakomisjoni (UN Statistical Committee) istungil New Yorgis kinnitatakse aasta jooksul valminud arvukate statistika töörühmade eduraportid. Juunis toimus Genfis ÜRO Majanduskomisjoni (UN Economic Committee for Europe, UNECE) statistikute konverents (Conference of Statisticians). Samal kuul osalesime ka OECD statistikakomisjoni (Committee on Statistics and Statistical Policy, CSSP) kohtumisel, kus arutati uute ühiskonnanähtuste täpsema kirjeldamise ülevõtteid. Koos Kanadaga juhtisime kuni 2023. aastani UNECE andmehalduse rakkerühma, mille tegevust otsustati 2023. aastal Eesti juhtimisel jätkata. Rakkerühm tegeleb riiklike statistikaasutuste andmehaldusest tulenevate rollide määratlemisega. OECD töörühmades toimuv on meile oluline suunanäitaja, kuidas statistikasüsteem kiiresti arenevas andmemajanduses muutub. 2023. aastal osalesime OECD rahvamajanduse arvepidamise, finantsstatistika, kaupade ja teenuste väliskaubanduse statistika, teaduse ja tehnoloogia töögruppides.

Balti ja Põhjamaade koostöö plaani kinnitab tavapäraselt juhtgrupp, kuhu kuuluvad Balti statistikaametite peadirektorid ja nende asetäitjad. Juhtgrupp kogunes 2023. aastal Vilniuses ajal, kus kinnitati ka 2023.–2024. aasta tegevused valdkondade kaupa. Nii juhtkondade kui ekspertide tasemel kohtume sagedasti nii Balti riikide kui ka Soome kolleegidega.

2023. aastal tuldi taas meile õppima ning kogemusi saama ja vahetama. Koolitasime statistika tegemise, registripõhise statistika ja andmehalduse osas nii Albaania, Kõrgõzstani, idapartnerlusriikide (Ukraina, Moldova, Armeenia, Gruusia, Aserbaidžaan), Mongoolia ja Benini statistikuid ja riigi digitaliseerimisega seotud ametnikke. Andmehalduse arendamise valdkonnas jätkus süvendatud koostöö Šveitsi Statistikaametiga, mis kulmineerus 2023. aasta detsembris visiidiga Šveitsi.